

2017-08-21

Dnr U2017/00732/F
Utbildningsdepartementet
u.remissvar@regeringskansliet.se

Remissvar Ny ordning för att främja god sed och hantera oredlighet i forskning (SOU 2017:10)

Svenska Läkaresällskapet har tagit del av Oredlighetsutredningens betänkande *Ny ordning för att främja god sed och hantera oredlighet i forskning* (SOU 2017:10). Tio av Läkaresällskapets sektioner har lämnat särskilda synpunkter och kommentarer, vilka beaktats i vårt remissvar.

Svenska Läkaresällskapet vill uttrycka sin tillfredsställelse över att regeringen tillsatt utredningen och menar att betänkandet utgör ett gediget och grundligt arbete med viktiga förslag. Det är vår förhoppning att regeringen skyndsamt genomför huvuddelen av förslagen i betänkandet.

Svenska Läkaresällskapets synpunkter

Svenska Läkaresällskapet (SLS) ställer sig bakom förslaget att inrätta en särskild myndighet, Oredlighetsnämnden, för att hantera oredlighetsfrågor. Det har framförts invändningar mot placeringen av Oredlighetsnämnden vid Vetenskapsrådet med tanke på att myndigheten som forskningsfinansiär kan ha ett jävsförhållande till forskare och forskningsutförare. SLS anser dock den risken som liten men vill understryka behovet av att Oredlighetsnämnden ges en mycket självständig ställning. I detta ligger att säkerställa att den vetenskapliga kompetensen i själva nämnden, dvs det beslutande organet, är mycket hög. Att till sig knyta internationell expertis under utredningen bör därför vara regel snarare än undantag.

Utöver detta måste Oredlighetsnämnden ges adekvata resurser för att på ett professionellt och förtroendeskapande sätt genomföra sitt uppdrag. Betänkandets förslag (inklusive budgetförslag) är här otillräckligt och det är högst tveksamt att de föreslagna resurserna (exv två årsarbetskrafter och en deltidsanställd vetenskaplig sekreterare) gör det möjligt att effektivt genomföra utredningens förslag. Det är mycket viktigt att Oredlighetsnämnden har en hög och kontinuerligt tillgänglig utredningskompetens (dvs inte endast vetenskaplig kompetens) och att denna centrala del i processen inte genomförs av enskilda ledamöter i nämnden. Oredlighetsnämnden ges också betydelsefulla uppdrag som exempelvis omvärldsbevakning, kunskaps spridning och sammanställning av en årlig rapport. Också för detta krävs avsatta resurser. Det är angeläget att Oredlighetsnämnden för sitt uppdrag ges de förutsättningar som Centrala Etikprövningsnämnden idag helt saknar. Regeringen bör därför överväga en starkare organisationsform än nämndmyndighet.

Utredningens definition av oredlighet i forskning som ”*allvarliga avvikelser från god forskningssed i form av fabricering, förfalskning eller plagiering som begås uppsåtligen eller av grov oaktsamhet vid planering, genomförande eller rapportering av forskning*” kan kritiserars för att vara alltför snäv, att det är svårt att bevisa uppsåt eller att innebörden av ”grov oaktsamhet” är oklar. SLS anser dock att utredningens diskussion kring detta speglar situationen väl och ställer sig därför bakom den föreslagna definitionen. Med en bredare definition finns en uppenbar risk att tolkningen av vad som är oredlighet förändras över tid eller speglar mer subjektiva uppfattningar bland nämndens ledamöter. SLS menar

därför att den föreslagna definitionen medger ett rationellt hanterande av oredlighet samtidigt som förutsägbarhet och rättssäkerhet säkerställs.

Utredningen diskuterar vilka som ska beröras av de nya reglerna och har kommit till slutsatsen att forskning i privata företag, organisationer och stiftelser lämnas utanför systemet. SLS har förståelse för resonemanget men menar, i likhet med flera av sektionerna, att det skapar en olycklig otydlighet. Även privata aktörers forskning sprids och uppmärksammas och därmed kan oredlighet i denna forskning få negativa konsekvenser. En möjlighet är att åtminstone inkludera den forskning som avser människor och omfattas av etikprovningsslagen.

Frågan om avgränsning gäller också forskning som utförs av studenter. Utredningens slutsats att ”arbete som utförts av studenter inom ramen för högskoleutbildning på grundnivå eller på avancerad nivå” ska undantas. SLS anser detta är tveksamt eftersom en väsentlig del av studentarbeten, i synnerhet vid medicinska fakulteter, har forskningsanknytning och kan publiceras eller ligga till grund för fortsatt forskning. Eftersom denna typ av studentarbeten sker under handledning av personal som är disputerad eller under forskarutbildningen finns ingen anledning att undanta studentarbeten från systemet. Att definitionen ska överensstämma med Etikprovningsslagen är inte ett tillräckligt starkt argument.

I utredningens förslag finns en uppdelning mellan hantering av oredlig i forskningen (Oredlighetsnämnden) och avsteg från god forskningssed (lärosätena). SLS anser att det är mycket betydelsefullt att lärosätena, i egenskap av arbetsgivare, har det övergripande ansvaret för att forskning sker med hög kvalitet och i enlighet med god forskningssed. Avgränsningen mellan oredlighet och avsteg från god forskningssed är dock svår att göra. Att klargöra detta är en mycket viktig uppgift och SLS stöder förslaget om att utarbeta en nationell uppförandekod gällande god forskningssed. SLS anser dock att Oredlighetsnämnden (inte Vetenskapsrådet) ska ges detta uppdrag (i samverkan med forskarsamhället, lärosäten och forskningsfinansiärer). Uppdraget skulle stärka både Oredlighetsnämndens kompetens och ställning i forskningssystemet samt innebära att uppförandekoden tas fram förutsättningslöst (och inte endast vara en revision av Vetenskapsrådets tidigare riktlinjer).

En mycket viktig aspekt i hanteringen av oredlighet i forskning gäller ansvar och konsekvenser. I utredningens förslag till lag om prövning av oredlighet i forskning sägs att forskaren ansvarar för att forskningen sker i enlighet med god forskningssed (4 §) men samtidigt att forskningsutföraren har det övergripande ansvaret för att forskningen sker i enlighet med god forskningssed (5 §). Frågan är då vem som egentligen ska göras ansvarig för eventuell oredlighet – forskaren eller hans eller hennes arbetsgivare som har det övergripande ansvaret? I lagförslagets 10 § sägs att Oredlighetsnämndens beslut ska det framgå om ”en eller flera forskare har gjort sig skyldiga till oredlighet i forskning eller inte”. Här bortses uppenbarligen lärosätets ansvar och varför detta behöver klargöras. SLS anser att forskaren har det yttersta ansvaret för sin forsknings genomförande men att lärosätets roll, som arbetsgivare, måste betonas och tydliggöras. Det har också framförts synpunkter på att lärosätena – med det övergripande ansvaret för att forskningen sker i enlighet med god forskningssed – själva ska utreda eventuella avsteg. Att, som några sektioner inom SLS föreslagit, låta Oredlighetsnämnden hantera alla avsteg från god forskningssed är sannolikt ogörligt. Problemet skulle dock kunna hanteras genom att Oredlighetsnämnden inte endast samlar in information om lärosätets hantering av ärenden kring avsteg från god forskningssed utan också ges en tydlig kontroll- och tillsynsfunktion samt mandat att vidta åtgärder.

Flera av SLS sektioner har framfört en oro för de allvarliga konsekvenser en anmälan om oredlighet i forskning har för den enskilde individen och att dessa konsekvenser uppstår mycket tidigt i processen och innan ett slutligt ställningstagande gjorts. Den aspekten saknas tyvärr i betänkandet. SLS anser att detta måste beaktas vad gäller regelverk och i Oredlighetsnämndens processer, exv kring sekretess. Oredlighetsnämndens arbete måste ske skyndsamt och bör intill dess ett slutligt beslut ha tagits inte vara offentligt (dvs förundersökningssekretess bör gälla). SLS menar vidare att stödet till forskare som anklagas för oredlighet måste tydliggöras enligt principen att man betraktas som oskyldig tills motsatsen bevisats. Det finns en stor risk att omgivningen drar sig undan och lämnar den anklagade utan stöd och resurser att rättfärdiga sitt handlande.

Specifika synpunkter

I den föreslagna författningstextens 9 §, första stycket, står att prövning av oredlighet i forskning inte får grundas på omständigheter som är äldre än tio år. Det är viktigt med en tydlig preskriptionstid men begreppet ”omständigheter” bör förtydligas. Avses tidpunkten då forskningen planerades, utfördes eller då resultaten redovisades?

Det är positivt att Oredlighetsnämnden även får pröva frågor om oredlighet i forskning som den får kännedom om på något annat sätt än genom överlämnande eller anmälan (7 §, andra stycket). Regeringen bör dock, för att säkerställa samhällets förtroende för processen, överväga att skärpa texten så att Oredlighetsnämnden ska pröva dessa ärenden.

Utredningen föreslår att den nya myndigheten delvis finansieras genom de befintliga anslagen till universitet och högskolor därför att ”ansvaret för att utreda misstänkt oredlighet förs från dem till Oredlighetsnämnden”. SLS menar att den kostnadsminskning som utredningen hänvisar till är försumbar eftersom lärosätena dels fortfarande kommer att hantera de ärenden som inte faller inom myndighetens definition av oredlighet och dels kommer att få nya uppgifter, inklusive rapportskyldighet till myndigheten. Därtill kommer att övriga forskningsutförare såsom landsting och kommuner inte föreslås behöva bidra till den nya myndighetens kostnader. SLS anser därför att Oredlighetsnämnden helt ska finansieras med statliga medel och inte från lärosätenas basanslag. SLS bejakar utredningens förslag att tillföra medel för forskning om oredlighet i forskning. Det bör dock vara nya medel som tillförs och inte innebära att befintliga forskningsmedel riktas mot det föreslagna forskningsområdet.

Utredningen föreslår att de statliga forskningsfinansiärer ska ges i uppdrag att ta fram gemensamma riktlinjer för hur de ska agera när oredlighet i forskning eller andra avvikelser från god forskningssed misstänks eller konstateras. SLS stöder förslaget men menar att det är angeläget att involvera också större privata forskningsfinansiärer i den processen.

Förslaget att Oredlighetsnämndens beslut rörande oredlighet i forskning ska kunna överklagas (i första av den utpekade forskaren) till allmän förvaltningsdomstol är en klar förbättring av den nuvarande processen kring oredlighet. Förslaget stöds av SLS.

Utredningen föreslår de statliga lärosätena ska rapportera om misstankar om avvikelse från god forskningssed som de har hanterat och hur de arbetar för att främja god sed och förebygga oredlighet i forskning. Samtidig sägs det i betänkandet att lärosätena inte ska vara tvungna att rapportera om alla avvikelser de har hanterat, utan att de själva ska kunna välja att t.ex. enbart redovisa de fall som har hanterats på central nivå. För att Oredlighetsnämndens arbete ska bli meningsfullt och bidra till en effektiv lärandeprocess kring oredlighetshantering krävs tydliga riktlinjer för vad som ska rapporteras och hur.

För Svenska Läkaresällskapet

Stefan Lindgren
Ordförande Svenska Läkaresällskapet

Mats Ulfendahl
Ordförande delegationen för forskning